

ОРГАНІЧНІ ПІДХОДИ В ГОСПОДАРЮВАННІ ТА ЖИТТЄДИЯЛЬНОСТІ

М.Ф. Плотнікова, к. е. н., доцент
Житомирський національний агроєкологічний університет

Сучасна міжнародна економічна система є побудованою на споживанні скінчених (вичерпних) природних ресурсах, головними з яких є нафта, газ, вугілля, метали тощо. Наразі світ переживає етап скорочення обсягів їх видобутку, тоді як ще на початку ХХ ст. темпи споживання невпинно зростали значною мірою внаслідок скорочення кількості локальних економік. За даними Міжурядової міжнародної продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (Food and Agriculture Organization – ФАО) в 2015 р. на планеті проживало 7,35 млрд. осіб, 54% з яких мешкають в містах (табл. 1). Міста як основні споживачі товарів та послуг, stokів, – одночасно є головними продуцентами відходів.

Таблиця 1
Середня чисельність населення світу, млрд. осіб

Чисельність населення	1950-1959 рр.	1960-1969 рр.	1970-1979 рр.	1980-1989 рр.	1990-1999 рр.	2000-2009 рр.	2010-2015 рр.
В світі – всього	2,739	3,299	4,023	4,818	5,688	6,483	7,140
в тому числі чоловіків	1,368	1,651	2,018	2,420	2,863	3,266	3,601
жінок	1,371	1,648	2,005	2,397	2,826	3,216	3,539
Чисельність сільського населення	1,880	2,140	2,513	2,846	3,155	3,310	3,357
Чисельність міського населення	0,862	1,167	1,519	1,982	2,540	3,168	3,764
Питома вага від загальної кількості населення світу, %							
чоловіків	49,9	50,0	50,2	50,2	50,3	50,4	50,4
міського населення	31,5	35,4	37,8	41,1	44,7	48,9	52,7

Джерело: сформовано за даними ФАО [1].

Динаміка переважання кількості міського населення особливо активно себе виявила в 2000-х роках (щорічно темп приросту міського

населення та його частки у загальній чисельності населення світу постійно зростає). Зберігаючи тенденцію до зростання частки міського населення, в Україні має місце скорочення його загальної чисельності (в середньому на 270 тис. осіб / рік) – (табл. 2).

Таблиця 2

Середня чисельність населення України, млн. осіб

Чисельність населення	1992-1995 рр.	1996-1999 рр.	2000-2004 рр.	2005-2009 рр.	2010-2015 рр.
В Україні – всього	51,10	49,86	47,91	46,28	45,24
в тому числі чоловіків	23,81	23,23	22,27	21,43	20,93
жінок	27,29	26,63	25,64	24,86	24,32
Чисельність сільського населення	17,03	16,54	15,76	14,87	13,98
Чисельність міського населення	34,41	33,65	32,47	31,81	31,38
Питома вага від загальної кількості населення в Україні, %					
чоловіків	46,6	46,6	46,5	46,3	46,3
міського населення	67,3	67,5	67,8	68,7	69,4

Джерело: сформовано за даними ФАО [1].

Міський спосіб життя характеризується високим ритмом, антропогенним навантаженням, загостренням соціальних та екологічних проблем, що визначило практику Transition Towns постнафтового періоду, спрямовану на відродження маленьких біорегіональних громад як осередків регіонального зростання. Невелика чисельність мешканців громад дозволяє підтримувати їх соціальні контакти, а активна громадська позиція стає основою територіального управління, сприяє формуванню та зміцненню місцевих зв'язків (resilience communities), ефективному задоволенню локальних потреб, в тому числі енергетичних. Учасники руху Transition Towns оптимальним вважають поселення з 5 тис. осіб [2].

Відповідно до закону У.Р. Ешбі система є стійкою лише за умови наявності в ній достатнього рівня різноманіття, спроможного реагувати на зовнішні впливи, повертаючи її у стан стійкості. Управління системою при цьому досягається за рахунок забезпечення зниження ймовірності настання небажаного стану, й підвищення бажаного, що є можливим лише за умови підвищення різноманіття керуючої системи [3, с. 21]. Збереження власної самобутності й автентичності за умови постійного розвитку, що властивий всім

об'єктам Всесвіту, є тим інструментом, який забезпечує існування всіх форм буття та цілісність системи в цілому. В межах окремої території це виражається в наявності різноманіття біологічних форм та умов, що підтримують їх життєдіяльність. Багатофункціональна (соціальна, екологічна, економічна, системна, технологічна тощо) ефективність досягається в цьому випадку в тому числі за умови диверсифікації діяльності (багато елементів системи забезпечують реалізації однієї функції, тоді як кожна з складових системи реалізує різні функції).

Таким чином, виходом з наявного стану асиметрій та диспропорцій світоформування є активізація процесів органічного гармонійного розвитку. Його специфіка полягає в можливості реалізації у всіх сферах людського буття: землеробстві, архітектурі, побуті, освіті тощо. Принципом органічного господарювання та життєдіяльності є створення екосистем, подібних до природних, спроможних задовольняти людські потреби в тій мірі, коли це сприяє духовному зростанню. Для того, щоб досягнути максимального корисного ефекту за мінімальних витрат необхідно і достатньо використовувати ресурс багаторазово, що наочно демонструє пермакультура. Наприклад, дощова вода, яка стікає з доріг сприяє ерозії ґрунтів, за пермакультурного підходу воду використовують для душу, поливання, відбирання тепла чи обігріву декілька разів й лише після того повертають в систему.

Органічні підходи в їх широкому розумінні (гармонізація відносин в системі «Людина-Природа») є спорідненими з поняттям «локальна економіка», яка передбачає управління місцевими осередками за одночасного розуміння єдності та взаємозв'язку всього суцього, що створене бути стійким та розвиватися. Досягнення вказаних властивостей соціально-біологічною системою «населений пункт» базується на потребі свідомого формування простору, екологічному характері його розвитку. Природноспрямованими порівняно з традиційним територіальним формуванням виступають екологічні та родові поселення, основними принципами створення та функціонування яких є наступні:

- 1) стійкі землеробство (органічне землеробство, пермакультурний дизайн, – невичерпні технології обробітку ґрунту, – вміст гумусу та поживних речовин в ґрунті зростає, використання пестицидів, отрутохімікатів, штучних стимуляторів росту заборонене) та лісокористування (площа лісонасаджень становить не менше третини загальної земельної площі, вирубки обмежені або мінімізуються, створюється спільноти, що багаті на видовий склад флори та фауни, які, на відміну від монокультур, є більш стійкими від

шкідників та хвороб);

2) впровадження безвідходних підходів в життєдіяльності та господарюванні, в тому числі використання енергозберігаючих технологій та відновлюваних ресурсів, зокрема енергії;

3) стимулювання фізичного та духовного розвитку (свідоме харчування, закаливання, фізична праця, пропагування позитивного настрою тощо), поширення природного харчування (наприклад, вегетаріанство, сирोїдіння, веганство, заборона вирощування тварин на забій), заборона засобів та підходів, що знижують рівень здоров'я особи (зокрема, вживання спиртних напоїв, тютюнопаління, вживання ненормативної лексики);

4) біоадекватні методики в освіті та вихованні (ноосферна освіта).

Основними аспектами життєдіяльності таких поселень є екологізація, локальна економіка, соціальна організація та світогляд. В їх основі формування гармонійних відносин між людьми, Людиною та Природою. Такими є більшість відомих екологічних поселень Європи і світу, зокрема Даманхур в Італії, Піракангу – Штат Баїя в Бразилії, родові поселення Омелянівка, Простір Любові, Долина Джерел в Україні та інші, яких в світі нараховується понад 4 тисячі.

Екологічні рухи, організації та поселення почали розповсюджуватися з 60-х років ХХ ст. Як соціально-екологічний та економічний експеримент вони набули популярності у всьому світі, моделюючи проект суспільства майбутнього. На практиці кожне поселення має свою спеціалізацію (наприклад, Даманхур в Італії займається політичною активністю у сфері екологізації та підвищення рівня свідомості; Тамера в Португалії та Кришталеві води в Австралії створені як пермакультурні проекти; Зібен Лінден в Німеччині акцентує увагу на зниження екологічного сліду, – в поселенні він становить 30% від середнього по країні; Ферма в США та Фукуяма в Японії спеціалізуються на виробництві органічної продукції; Ауровіль в Індії та Фіндхорн в Шотландії є центрами духовного та фізичного розвитку; Піракангу в Бразилії діє як ретріт-центр – retreat-center; Простір Любові в Україні спрямовує свої зусилля на розвиток ноосферної освіти тощо) – [4-5]. Показовим є те, що криза 2008-2010 рр. сприяла поверненню молоді до землі внаслідок бажання позбавитися технократичних світобачень на користь гнучкості та гармонії з собою, суспільством, природою (середній вік поселенців 40 років, в Україні – 35). Одним з завдань екологічних поселень є просвітницька, освітня та творча діяльність, що супроводжується проведенням курсів з альтернативної (природодоцільної) економіки,

ненасильницьких комунікацій, холістичного менеджменту тощо. В Україні до цього переліку додаються практики ремісничого характеру (лозо- та травоплетіння, ткацтво, в'язання, шиття та вишивка, гончарство, миловаріння, обробка деревини, виготовлення виробів з фетру, воску, насіння, художня творчість та інші), екологічне й, зокрема, саманне будівництво, відродження звичаїв та обрядів. Серед організаційних форм поселень найбільш розповсюдженими є комуни, кооперативи та індивідуальні садиби [6, с. 26]. Всі наявні ресурси (в тому числі сміття) розглядаються поселенцями в якості енергії, що може бути використано на благо громади. Серед форм управління зустрічаються консенсус, колегіальне рішення, підтримка більшістю голосів тощо. Органічним є створення банку насіння [8].

Отже, головним під час вибору діяльності за умови обрання органічного підходу в господарюванні та життєдіяльності залишається уважність до середовища існування («духу місця» – *genius loci*), матеріалів, локальний характер процесів та чесність з собою та оточуючими. Організаційно це вирішується шляхом забезпечення потреб людини за природодоцільного підходу до ландшафту, біорізноманіття, відродження історії та культури регіону, що досягається завдяки наслідуванню природних закономірностей, чутливості до світу й всіх форм прояву буття в ньому, максимального використання живої матерії, натуральних процесів та елементів за допомогою простих рішень (*low-tech*).

Список використаних джерел

1. Міжурядова міжнародна продовольча і сільськогосподарська організація ООН (Food and Agriculture Organization – ФАО). Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://faostat3.fao.org/download/O/OA/E>
2. Transition Network. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.transitionnetwork.org/contact>
3. Эшби У.Р. Введение в кибернетику / У.Р. Эшби. – М.: «КомКнига», 2006. – с. 21.
4. Sieben Linden. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.siebenlinden.de/>
5. GEN (Global Ecovilladg Network). – [Electronic resource]. – Режим доступу: <http://gen.ecovillage.org>
6. Кропивко М.М. Організаційні особливості створення родових садіб як альтернативної форми розвитку господарств населення / М.М. Кропивко // Збірник наукових праць Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»: зб. наук.

пр./ Ред. кол.: Черниченко Т.В. (гол. ред.) та ін. – Мукачево: Вид-во «Карпатська вежа». – Випуск 5(4). Ч. 2, 2015. – с. 24-29.

7. Савич А. В. Сучасний стан аграрного виробництва та передумови виникнення виробників екологічно чистої продукції / А. В. Савич // Наукові читання – 2014 : наук.-теорет. зб. / ЖНАЕУ. – Житомир : ЖНАЕУ, 2014. – Т. 3. – С. 229–233.

8. Seed Savers Exchange – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.seedsavers.org/>